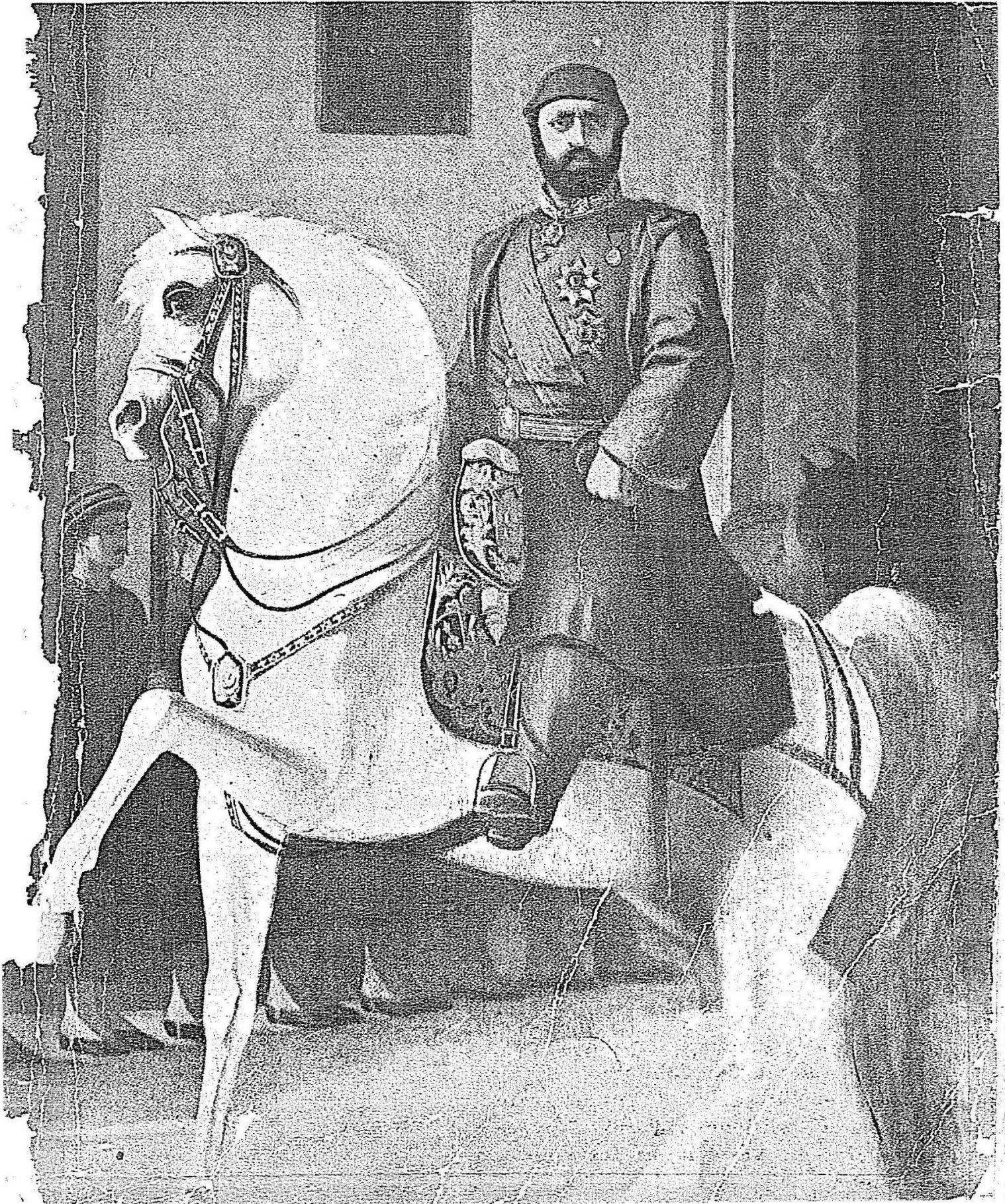

ARIH

Dünyası

Osmanlı Sarayının

en mes'ut kadını

Gülnûş Sultan

Yazan:

Adnan Giz

Kıymetli tarihçi Adnan Giz'in bu yazısı, size yüzlerce sahifelik bir roman okumuş kadar zevk, heyecan ve merak verecektir. Osmanlı Sarayının hakikaten en mes'ud kadını olan Gülnûş, ızdırabın da en acısını çekmiş, fakat iki defa Valde Sultan olmak saadetine ermiştir. Hayatı korkunç av iptilâsile geçen dördüncü Mehmedin karısı olan Gülnûş, hiç bir Sultanın mazhar olmadığı imtiyazla zaman zaman kocasile korkunç dağları tırmanmıştır.

Osmanlı Sarayının en bahtiyar Sultanı olan Gülnûş'e atfedilen bir resim —Topkapı Sarayı Müzesinde—

Eğer yalnız kitapların ve resmî vesikaların yardımıyla tarihî şahsiyetlerin saadetlerini tayin etmek mümkün olsaydı, Gülnûş Sultan'ın Osmanlı sarayının en mes'ut ve dört başı mamur kadını olduğunu iddia ederdim.

Tetkik ettiğim her vesika bana, onun saadetini söyledi. O, Osmanlı tarihinde pek az kadına ancak kısa vadelerle nasib olmuş bir mazhariyeti en geniş şekilde kazanarak, bir hükümdarın ömrü boyunca baş kadını olmak şansını muhafaza eylemişti. O hükümdar ki, İmparatorluğun en güzel kızlarına sahipti, fakat kadından çok ava düşkün olduğundan Gülnûş ona daima kâfi geldi.

Bütün Osmanlı saray kadınları, müeb-

beden, payitaht olan şehirde yaşamak cezasına mahkûmdu. Hatta, vezirlere verilen Padişah kızları bile eyâletlere giden kocalarını takib etmekten menolunmuşlardı. Kocaları bir vilâyetten, bir vilâyete giderken, onlar İstanbul saraylarında yıllarca nikâhlı bir dul hayatı yaşarlardı. Gülnûş, bu yasağın tek müstesnası olarak, Tuna'dan Tesalya'ya kadar av peşinde koşan kocasını, köy, köy ve şehir, şehir takibetti.

O hükümdarın dünyaya gelen çocukları arasında iki oğlu yetişerek, Padişah oldu. Garip bir tesadüf olarak bu iki çocuk da Gülnûş'dan dünyaya gelmişti. Bu suretle o, hayatında iki kere Valde Sultan olmak zevkini tattı.

Osmanlı Haremine ithal edilen kadın-

ların menş'eleri ve mazileri hakkında gerçek malûmata sahip olmak imkânı hemen, hemen mevcut değildir. Her yıl, eski dünyanın her köşesinden tutsak, satın alınma cariye ve hediye olarak yüzlerce kız Osmanlı sarayına ithal edilir. Orada Vatan, mazi, aile ve din hepsi unutulur. Ve maziden soyulan kızlar yeni bir mezhebin salikleri olarak yetiştirilir. Bu mezheb, Osmanlı Padişahının hizmetinde bulunmak şerefidir. Bu şerefe nail olarak bir gün haseki ve valde sultan mevkiine yükselenlerin mazilerini hiç kimse araştırmaz. Prensipler sarîh ve muayyen ve halk bu prensiplere karşı ilgisizdir. Yalnız, seyahat maksadıyla veya resmî vazifelerle İstanbul'a gelen yabancılar, o esnada sarayda nüfuzlu bir kadın varsa onun mazisini aramak hususunda ekseriya gayret sarfetmiş ve bu araştırmadan siyasi veya sadece maddî menfaatler istihsaline çalışmışlardır.

Hürrem sultanın bir Lehli veya Turhan Sultanın bir Rus kızı olduğu hakkında bugün mevcut bilgi ve rivayetler de umumiyetle yabancı kaynakların mahsulüdür.

Yine bu kaynakların şahadetine göre, Gülnûş sultan Giritlidir. Serdar deli Hüseyin paşa, Resmo kalesinin fethini müteakip, bu esmer güzel kızını bir zafer hediyesi olarak İstanbul sarayına göndermiştir. Gerçek mânada bir serhat kahramanı olan Deli Hüseyin Paşa, 1645 de Girit'e gönderilmiş, 1646 da Serdarlık makamına yükselmiş ve bu yılın Kasım ayında Resmo'yu fetihmiştir. Girit tarihi (Hüseyin Kâmi Haneyi, İstanbul Tab'ı 1288) Cilt I, Sahife 301 de, Resmo fâtihinin, İstanbul sarayına 30 esir ile 10 cariye takdim ettiğini yazmaktadır. Eğer Gülnûş Sultan bu kabile arasında İstanbul'a gönderilmişse, o tarihte küçük bir kız çocuğu olduğuna hükmetmek lâzımdır. Çünkü Resmo'nun fethine tesadüf eden 1646 tarihinde, bilâhare Gülnûş sultanın zevci olan Osmanlı Padişahı IV ncü Mehmet de ancak beş yaşında bulunmaktadır. Dördüncü Mehmet'in 1641 de doğduğunu ve Gülnûş Sultan'ın 1646 dan sonra İstanbul'a gönderildiğini kabul edersek, aralarında büyük bir yaş farkı olmadığı ileri sürülebilir. 7 Yaşında padişah olan Dördüncü Mehmed'in ilk saltanat yılları anası Turhan Sultanın vesayeti altında geçmiş, o onbeş yaşına girdiği zaman memleket idaresi ihtiyar Köprülüye tevdi edilmiştir.

Gülnûş'un adı ancak 1664 den sonra

meş'ut bir tesadüfle resmî kayıtlara ve tarihe geçmiştir. 1074 Hicri yılına tesadüf eden 1664 Haziranının 2 inci günü ikindi vaktinde, o zaman 23 yaşında bulunan Padişahın ilk erkek çocuğunu dünyaya getirmekle haseki sultan namını almış ve hükümdarın kalbinde mümtaz bir mevki sağlamıştır. Bilâhare ikinci Mustafa adıyla padişah olan bu çocuğun doğumu, bermutad yurd'da yedi gün süren şenliklere vesile olmuştur.

O tarihte daha genç denecek bir yaşta olan Turhan valde, gerek oğlu ve gerek devlet adamları üzerinde büyük bir nüfuza sahip bulunuyor, hayırhah hareketleriyle halkın kalbinde yaşıyordu. Şimdi, haseki sultanın yeni parlayan şöretiyle, Turhan valdenin yıllardan beri teessüs etmiş itiyatları arasında bir müsademe zuhuru, daima beklenebilirdi.

Fakat vaktiyle Turhan valde ile kaynanası arasında vukua gelen ve feci bir şekilde neticelenen rekabetin bir benzeri zuhur etmemiş ve valde sultan sonuna kadar saraydaki yatıştırıcı rolünü muhafaza eylemiştir.

Genç padişaha gelince, o babasının ruhî buhranlarından kendine bir mani halinde intikal eden o korkunç av iptilâsının esiri olarak, dağdan dağa, ormandan, ormana koşuyor; bazan bu yorucu seyahatlere Gülnûş'u da sürüklemek nezaketini gösteriyordu.

Bu nasıl av merakıydı?.. Adeta cedlerinin büyük seferlerde katlandıkları bütün

Bir saraylı kadının yazlık kıyafeti

zahmet ve emekleri, o sadece av uğruna harcıyordu. Avlandığı saha, dağları, zirveleri, ormanları ve bataklıklarıyla bütün Balkanlardı. Bu topraklara yakın olmak için saray, Edirne'ye nakledilmişti. Edirnedен itibaren Kırkkilise, Filibe, Karınabat, Yanbolu ve Bulgaristan içleri; sonra Makedonya, Yenişehir'den itibaren bütün Tesalya, Padişahın yaz, kış cevelân ettiği yerlerdi. Sûreta Girit seferine azimet niyetiyle yola çıkmış, fakat Yenişehir'de konaklıyarak Teselya dağlarının cazibesine kapılmıştı. Bir kere Olemp dağına tırmanırken atı telef olmuş, bir def'a da o karlı tepelerde bütün maiyeti soğuktan donup ölmüştü.

Şehzade Mustafa henüz bir yaşında iken, Gülnûş ilk seyahatini Gümüş araba ile Dimetokaya yapmış, 25 gün bu kalede mevcut sarayda kalmıştı. Bilâhare Taya-hatun çiftliğine, Selaniğe seyahat etti. Bu seyahatlerde Sultanın muhafazasına ekseriyâ muşahip Mustafa Paşa memur edilirdi. Padişah, uzun Tesalya seyahatine çıktığı zaman, annesiyle karısını Edirne'den İstanbul'a göndermişti.

Gülnûş sultan, birinci çocuğundan on yıl sonra 1. Ocak. 1674 de üçüncü Ahmet namıyla Padişah olan ikinci oğlunu doğurdu. Avlar ve seyahatler arasında istikbalin büyük felâketlerini haber veren ârazlar daima örtülerek, yıllar çabuk geçmişti. Bu devrin mümessilleri olan büyük Köprülü, Küçük Köprülü ve Turhan valde birer birer çekilmişlerdi. Artık Gülnûş'un da hayatında bir hüsûf devresi başlıyordu. İkbali tam yirmi yıl sürmüştü. Felek bu kadar uzun saadetlerden elbette hoşlanmazdı.

İmparatorluk gibi Gülnûş'un da felâketi Viyana bozgunu ile başladı. Bozgun her yıl artan bir sür'atle Budin'den Belgrat'a, Belgrat'dan Edirne'ye doğru akıyordu. Dördüncü Mehmed'in av sahalarında şimdi ölüm avlanıyordu. Fakat o halâ av peşinde idi. Nihayet bu felâketlerin ilk mes'ulü olarak tahtından indirildi. 1687 son baharında Gülnûş Sultan yirmibeş yıldan fazla süren bir saltanatı, kocasını ve iki yetişkin oğlunu bırakarak muhibbesi Afife kadınla eski saraya çekildi.

Afife kadın, bu acı günlere Sultan Mehmed'in ağzından yazdığı bir destanla şöyle tercüman oluyordu:

*Söyleyin Gülnûş'a kareler bağlasın
Âh ettikçe ciğerimi dağlasın,*

*Sultan Mehmet çimşirlikte ağlasın,
Bana hayf değilmi der Sultan Mehmet.*

Şimdi, Dördüncü Mehmed'in kırk yıldanberi mahbeste çile dolduran kardeşlerinden Süleyman Padişah olmuştu. Mehmet de iki oğlu ile beraber kafeste ondan boşalan yeri almıştı. Hal'edilen Padişahlar çok yaşamaz. Mehmed de ancak beş yıl yaşadı. Artık, hayat ve istikbal Gülnûş için karanlıktı. Saltanat nöbetinin kendi oğluna intikali için iki hükümdarın sırasını savması lâzımdı. Zaten kafese giren şehzadelerden yarısı sağ çıkmazdı. Fakat Gülnûş sultanın talihi değil, yalnız Sultan Mehmet'in yıldızı sönmüştü. Gülnûş'un talihi, feleği bile kendine rametti. Sultan Mehmed'i istihlâf eden iki kardeş sekiz yıl bile yaşamadılar. İkinci Mustafa 1695 de cülûs etti. Gülnûş, bu sefer valde sultan olmuş ve artık ölüncüye kadar aziz ve muhterem kalmak üzere yeni saraya dönmüştü. Birinci oğlu zamanında 9,5 yıl, onun hal'ini müteakip ikinci oğlu zamanında 12 yıl valde sultanlık makamını işgal etti. Sayısı Otuzu geçen torunlarını okşayarak, onların muhteşem düğünlerinde şeref mevkiini alarak, Lâle devrinin ilk günlerine kadar yaşadı.

İkinci Mustafa, annesi için Galata'da bir cami yaptırmıştı. Üçüncü Ahmet, ona daha muhteşem bir hediye vermiş, Üsküdar Yenicamiini onun namına inşa ettirmiştir. Hicri 1121 de tamamlanan bu nefis eserin tarih beyti:

*Camiî Valide Sultan acep bâlâeser.
Darı ehli iktida vü menzili ehli rica.» dir.*

Camiin yanında, devrin en güzel eserlerinden olan sebil de Gülnûş namına inşa olunmuştur:

*Valide Sultan bünyâd etti bu nev çeşmeyi
Ruhi paki Mustafa aşkına gel iç âbr nab.*

Bu eserlerin inşasından altı yıl sonra, 1715 Baharında oğlu ile Edirneye gitmişti. Bu, onun son seyahati oldu. 5. Kasım Salı gecesi saat 9 da hayata gözlerini kapadı. Na'sı, Üsküdar'a nakledilerek, Cami önündeki Türbeye gömüldü.

Hanedan mensupları umumiyetle herkesten uzak, hususî türbelerde yatarken; Gülnûş, Üsküdar Yeni-Camiinin Tramvay caddesine bakan türbesinde, hayatında olduğu gibi yine biraz azâde ve insanlara yakındır.

Adnan GİZ